STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
*Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2024, nr. 3(173)*

**CZU: 347.92** **https://doi.org/10.59295/sum3(173)2024_16**

# PREMISELE REALIZĂRII DREPTULUI DE INTENTARE A CAUZEI PRIVIND INSTITUIREA, REÎNNOIREA ȘI REVOCAREA MĂSURILOR DE OCROTIRE JUDICIARE

***Dionis BRÎNZA,***
*Universitatea de Stat din Moldova*

Principiul accesului liber la justiție este garantat și protejat atât de Constituția Republicii Moldova, cât și de tratatele internaționale. Accesul liber la justiție nu este un drept absolut, acesta putând fi limitat prin instituirea unor condiții de admisibilitate. Așadar, realizarea dreptului de intentare a procesului civil este determinată de întrunirea anumitor premise și condiții stabilite de lege. În prezentul articol ne propunem să abordăm problema premiselor realizării dreptului de intentare a cauzei de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare. Prin urmare, ne vom expune asupra aspectelor generale referitoare la premisele realizării dreptului de intentare a cauzei și, nemijlocit, asupra premiselor de realizare a dreptului de intentare a cauzei de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare. Totodată, anticipând evenimentele specificăm că prezentul articol științific va face corp comun cu un alt articol prin care vom cerceta problema condițiilor realizării dreptului de intentare a cauzei de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare.

***Cuvinte-cheie:*** *măsuri de ocrotire judiciare, premisă, intentarea procesului, refuz în primire cererii, restituirea cererii.*

## PRECONDITIONS FOR THE REALIZATION OF THE RIGHT TO INITIATE THE CASE ON THE ESTABLISHMENT, RENEWAL AND REVOCATION OF JUDICIAL PROTECTION MEASURES

The principle of free access to justice is guaranteed and protected by both the Constitution of the Republic Moldova and international treaties. Free access to justice is not an absolute right and may be limited by the establishment of admissibility conditions. Therefore, the realization of the right to initiate civil proceedings determined by the meeting of certain prerequisites and conditions established by law. In this article we propose to address a problem of the preconditions of realization of the right to initiate the case for the establishment, renewal or revocation of judicial protection measures. In this article we will explain the general aspects regarding the preconditions of the realization of the right to initiate the case, and directly on the premises of realization of the right to initiate the case for the establishment, renewal or revocation of judicial protection measures. At the same time, anticipating the events, we specify that this scientific article will make a joint body with another article that will investigate the issue of the conditions for the realization of the right to initiate the case for the establishment, renewal or revocation of judicial protection measures.

***Keywords:*** *judicial protection measures, preconditions, filing of the lawsuit, refusal in receipt of the application, restitution of the application.*

Unul dintre principalele aspecte ale dreptului de acces la justiție, este posibilitatea persoanelor de a se adresa instanței de judecată pentru a-și apăra drepturile și interesele legitime. Persoanele se pot adresa instanțelor judecătorești, fie prin înaintarea unei acțiuni (specific pentru procedurile contencioase) sau prin înaintarea unei cereri (specific pentru procedurile necontencioase).

Dreptul de adresare în instanța de judecată și, respectiv, dreptul de intentare a procesului civil este prevăzut și garantat la nivel național de art. 20 al Constituției Republicii Moldova și art. 5 al CPC. La nivel internațional respectivul drept este garantat de numeroase tratate internaționale, printre care art. 8 și 10 al Declarației universale a drepturilor omului, art. 14 al Pactului cu privire la drepturilor civile și politice, art. 6 CEDO etc.

Cu toate că dreptul de adresare în instanța judecătorească este unul garantat, acest drept nu este unul absolut. Dreptul de acces la justiție poate implica limitări, inclusiv de ordin procedural (formă, conținut, căi prealabile etc.), cât timp acestea sunt rezonabile și proporționale cu scopul urmărit. Astfel, accesul la justiție

poate fi limitat, în special prin instituirea condițiilor de admisibilitate, domeniu în care statul se bucură de o anumită marjă de apreciere. Aceste limitări trebuie să urmărească un scop legitim, asigurându-se o proporționalitate între interesul persoanei şi scopul legitim urmărit [1, pct. 71].

În literatura de specialitate nu există un consens cu privire la particularitățile realizării dreptului de adresare în instanța de judecată pe o cauză civilă concretă, inclusiv cauzele cu privire la instituirea, reînnoirea și revocarea măsurilor de ocrotire judiciare.

Faptele de care legiuitorul leagă apariția dreptului persoanei de a intenta procesul civil le putem împărți în două compartimente, ambele fiind diferențiate în funcție de scopul, conținutul și efectele pe care le provoacă lipsa lor. În acest context deosebim:

1. Premisele dreptului la acțiune (la cerere în procedură specială);
2. Condițiile dreptului la acțiune (la cerere în procedură specială) [2, p. 244].

Așadar, subiecții investiți de lege, au dreptul la înaintarea în instanța de judecată a acțiunii (cererii) doar în prezența premiselor și condițiilor de realizare a acestui drept [3, p.69]. Este important de menționat că legislația în vigoare nu prevede o listă expresă a premiselor și condițiilor dreptului de intentare a procesului civil. Premisele și condițiile dreptului de intentare a procesului civil rezultă din normele Codului de procedură civilă, în special din prevederile art. 169 CPC și respectiv 170 CPC.

În literatura de specialitate, premisele dreptului de intentare a procesului civil, sunt definite ca acele fapte cu caracter procesual de existența sau inexistenta cărora legea stabilește apariția dreptului subiectiv la intentarea procesului civil pe cauza respectivă [4, p. 255]. Cu alte cuvinte, premisele dreptului de intentare a procesului civil sunt acele fapte (împrejurări), existența sau inexistența cărora fac posibilă intentarea procesului civil.

Așadar, în cazul în care sunt întrunite toate premisele stabilite de lege, persoana are dreptul de a intenta și de a i se examina acțiunea (cererea). Însă în cazul în care lipsește oricare din aceste premise, lipsește și dreptul persoanei de a intenta procesul. De aici deducem următoarele efecte ale premiselor dreptului de intentare a procesului civil: efectul pozitiv (atunci când sunt întrunite premisele) – judecătorul în baza art. 168 CPC acceptă cererea și pune cauza pe rol; și efectul negativ (atunci când nu este întrunită premisa ) – judecătorul în baza art. 169 CPC refuză în primirea cererii.

Reieșind din doctrina dreptului procesual civil și din legislația procesual civilă, identificăm următoarele premise ale dreptului de intentare a procesului civil:

1. Posibilitatea legală de a examina o cerere în judecată în procedură civilă/respectarea competenței generale (art. 169 alin. (1) lit. a), 265 lit. a) CPC);
2. Capacitatea procesuală de folosință (art. 57, 169 alin. (1) lit. e), 265 lit. g) CPC);
3. Dreptul reclamantului-procesual de a înainta acțiunea civilă în interesele altor persoane (art. 71, 73, 169 alin. (1) lit. c), 265 lit. h) CPC);
4. Inexistența unei hotărâri judecătorești irevocabile în aceeași cauză civilă (un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect şi având aceleași temeiuri) (art. 169 alin. (1) lit. b), 265 lit. b) CPC);
5. Inexistența unei încheieri judecătorești prin care a fost admisă renunțarea reclamantului la acțiune sau a fost încuviințată tranzacția în aceeași cauză civilă, de asemenea stabilită în art. 169 lit. b), 265 lit. b) CPC);
6. Inexistența unei hotărâri arbitrale în aceeași cauză (un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect şi având aceleași temeiuri), cu excepția cazurilor în care judecata a respins cererea de eliberare a titlului de executare silită a hotărârii judecății arbitrale sau a desființat hotărârea arbitrală - art. 169 lit. d), 265 lit. e), 481 al. (3), 486 al. (3) CPC [3, p. 246-248].

Din start evidențiem faptul că nu toate premisele generale expuse *supra* sunt caracteristice și procedurii privind instituirea, reînnoirea și revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Bunăoară, premisa cu numărul șase din lista expusă supra, nu este caracteristică respectivei proceduri. Or, respectivul tip de cauze nu poate fi examinat în arbitraj, legislația în vigoare prevăzând competența exclusivă a instanței de judecată, regula dată fiind stabilită direct de art. 92, 104 și 105 al Codului Civil.

La fel, instituția tranzacției de împăcare nu este aplicabilă cauzelor de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare. Astfel, premisa ce se referă la inexistența unei încheieri judecătorești prin care a fost încuviințată tranzacția în aceeași cauză civilă nu este aplicabilă.

Sub aspect de drept comparat, este de menționat că atât legislația, cât și doctrina română tratează respectiva problemă în mod diferit. Astfel, doctrina română nu face distincție între premisele exercitării dreptului la acțiune și condițiile exercitării respectivului drept. Doctrina română recunoaște existența doar a condițiilor de exercitare a acțiunii civile. Doctrinarul român Ioan Leș indică că, condițiile de exercitare a acțiunii civile sunt acele condiții în lipsa cărora intervenția judiciară nu poate avea loc [7, p. 146]. Astfel, observăm că, conceptul condițiilor de exercitare a acțiunii civile expus în doctrina și legislația română este similar conceptului premiselor dreptului de intentare a acțiunii civile expus de doctrina și legislația autohtonă.

Este de menționat că literatura specială română nu are o poziție unanimă în ce privește condițiile de exercitare a acțiunii civile. Astfel, I. Leș indică următoarele condiții: a) existența capacității procesuale; b) existența calității procesuale; c) justificarea unui interes. Viorel Mihai Ciobanu, la rândul său, indică următoare condiții: a) să aibă capacitate procesuală; b) să aibă calitate procesuală; c) să afirme un drept în justiție și; d) să justifice un interes [8, p. 319-320].

Totodată, menționăm că Vechiul Cod de procedură civilă al României din 1865 nu conținea prevederi directe referitor la condițiile de exercitare a acțiunii civile. Noul Cod de procedură civilă, însă, a venit cu o reglementare expresă a condițiilor de exercitare a acțiunii civile. Astfel, art. 32 al CPC al României prevede că, *orice cerere poate fi formulată și susținută numai dacă autorul acesteia: a) are capacitate procesuală, în condițiile legii; b) are calitate procesuală; c) formulează o pretenție; d) justifică un interes*. Iar art. 33, 36-40 al CPC al României prevăd reglementările condițiilor de exercitare a acțiunii civile, inclusiv sancțiunile pentru nerespectarea acestora.

Așadar, după cum putem observa, există o abordare diferită în literatura de specialitate moldavă și cea română referitor la acele fapte de care depinde apariția dreptului de intentare a procesului civil. Această abordare diferită, considerăm că este determinată de sursele de inspirație a legiuitorilor la adoptarea legislației procesual civile a României și, respectiv, a Republicii Moldova. După cum cunoaștem, legislația procesual civilă a României (CPC din 1865) a fost inspirată din Codul Cantonului Geneva (Elveția), iar legislația procesual civilă a Republicii Moldova a fost inspirată de legislația Federației Ruse și, respectiv, a Germaniei.

Cu toate că atât legislația, cât și doctrina română nu abordează în mod expres conceptul premiselor și condițiilor dreptului la intentarea procesului civil, constatăm că acestea persistă și în legislația României, însă având particularități caracteristice specifice.

În ce privește clasificarea premiselor, în literatura de specialitate [3, p. 76; 2, p. 248-249; 5, p. 206, 6, 138] s-au propus mai multe tipuri de clasificare a premiselor dreptului de intentare a procesului civil, astfel diferențiem: premise generale și premise speciale; premise obiective și premise subiective; premise ce se referă la instanță, premise ce se referă la părți, premise ce se referă la litigiu, premise cu caracter pozitiv și premise cu caracter negativ etc. În prezenta lucrare nu considerăm necesar de a ne opri la examinarea aprofundată a criteriilor de clasificare a premiselor.

Totodată, este de menționat că premisele dreptului la intentarea procesului, pentru fiecare categorie de cauze conțin caracteristici și aspecte particulare. Prin urmare, premisele dreptului de intentare a fiecărei categorii de cauze civile merită o atenție și o examinare specială. Așadar, legislația în vigoare prevede caracteristici particulare ale premiselor exercitării dreptului de intentare a procesului în cauzele privind instituirea, reînnoirea și revocarea măsurilor de ocrotire judiciare.

Prin urmare, intentarea procesului în cauzele privind instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare sunt legate de existența unei serii de premise prevăzute de legea procesual civilă. La respectivele premise se referă:

**Respectarea competenței generale**

Respectiva premisă se caracterizează prin necesitatea respectării competenței generale a instanțelor civile.

În acest sens art. 169 alin. (1) lit. a) CPC, prevede expres că, *judecătorul va refuza să primească cererea dacă aceasta nu urmează a fi judecată în procedură civilă.*

În ce privește cauzele de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare, art. 92, 104 și 105 ale Codului Civil, prevăd în mod expres că măsurile de ocrotire judiciare se instituie, se reînnoiesc și se revocă exclusiv de instanța de judecată.

Referitor la competența instanței judecătorești aplicată acestei categorii de cauze, autorul Vasile Crețu pe bună dreptate a punctat că aceste cauze nu pot fi de competența altor organe, fiind stabilită competența exclusivă a instanței de judecată.

Or, având în vedere importanța capacității juridice civile a persoanelor fizice, ca aptitudine de a încheia de sine stătător acte juridice și a purta răspundere juridică pentru încălcarea legii, este stabilită procedura judiciară pentru limitarea acesteia. Procedura judiciară este asociată cu un grad înalt de reglementare normativă, cu un proces detaliat de examinare și soluționare a cauzei, cu o compoziție specială a participanților, cu o varietate de mijloace de probă, cu caracterul general obligatoriu al unei hotărâri judecătorești etc. [3, p. 71].

Așadar, procedura judiciară de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare permite aplicarea garanțiilor stabilite la art. 12 al Convenției ONU din 13.06.2023 privind drepturile persoanelor cu dizabilități, care prevede că orice măsură luată în privința capacității juridice a persoanei trebuie să respecte drepturile, voința şi preferințele persoanei, să nu prezinte conflict de interese şi să nu aibă o influență necorespunzătoare, să fie proporționale şi adaptate la situația persoanei [9, art. 12 alin. (4)].

Astfel, la prima vedere, respectiva premisă va fi întrunită în toate cazurile depunerii cererii privind instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Prin urmare, nefiind aplicabile prevederile art. 169 alin. (1) lit. a) CPC.

Totodată, urmează a se face diferență între măsurile de ocrotire judiciare și cele contractuale. Măsurile de ocrotire contractuale nu se instituie de instanța de judecată, aceste măsuri se instituie în baza unui act juridic civil, cum ar fi *contractul de asistență sau mandatul de ocrotire în viitor.* Măsura de ocrotire contractuală sub formă de contract de asistență se instituie prin încheierea contractului de asistență [10, art. 74]. Măsura de ocrotire contractuală sub formă de mandat de ocrotire în viitor se instituie în baza mandatului de ocrotire, ce poate să se conțină într-un contract de mandat, într-o procură sau într-un alt act juridic, și începe a produce efecte juridice după ce este contrasemnat de către autoritatea tutelară [10, art. 76, 81]. Astfel, constatăm că legislația în vigoare exclude în mod direct competența instanței de judecată la instituirea măsurilor de ocrotire contractuale. Instanța de judecată nu este în drept să examineze cauze de instituire a măsurilor de ocrotire contractuale.

Prin urmare, în cazul în care va fi depusă în instanța de judecată o cerere de instituire a măsurii de ocrotire contractuală, judecătorul în baza art. 169 alin. (1) lit. a) CPC va refuza primirea acesteia.

Diametral opus este cazul revocării (încetării) măsurilor de ocrotire contractuale. Așadar, în cazul contractului de asistență art. 75 alin. (2) Cod civil prevede că, la instituirea măsurii de ocrotire judiciară instanța de judecată declară rezoluțiunea contractului de asistență. În ce privește mandatul de ocrotire în viitor, art. 83 alin. (1) lit. e) Cod Civil prevede că acesta poate fi revocat de către instanța de judecată.

Concluzionând cele expuse referitor la competența instanțelor de judecată la judecarea cauzelor în privința măsurilor de ocrotire contractuale, constatăm că intentarea măsurilor de ocrotire contractuale nu este de competența instanței de judecată, prin urmare lipsește premisa legală de intentare a procesului, aplicându-se prevederile art. 169 alin. (1) lit. a) CPC. În ce privește revocarea măsurilor de ocrotire contractuale legea stabilește competența instanței judecătorești, fiind întrunită respectiva premisă, respectiv aplicându-se prevederile art. 168 CPC.

O altă situație practică când nu este întrunită premisa cercetată, se referă la depunerea cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciare în privința unei persoane de 16 ani[1]. În acest caz, judecătorul va refuza primirea unei astfel de cereri, ori, față de minori nu este posibil instituirea măsurii de ocrotire judiciare. Prin urmare, o astfel de cerere nu urmează a fi judecată în procedură civilă, cererea urmând a fi refuzată în primire în baza art. 169 alin. (1) lit. a) CPC.

Așadar, concluzionăm că legislația în vigoare stabilește competența exclusivă a instanțelor judecătorești la examinarea cauzelor de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare. Cu toate acestea, în practică pot apărea situații când nu se întrunește respectiva premisă și, drept efect, se aplică prevederile art. 169 alin. (1) lit. a) CPC.

[1] Cu excepția cazului prevăzut de art. 27 alin. (4) Cod civil.

**Capacitatea procesuală de folosință**

Această premisă a dreptului de intentare a cauzei civile presupune necesitatea deținerii capacității de folosință a persoanei care intentează procesul civil și a persoanei în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurii de ocrotire judiciare. Capacitatea procesuală de folosință constă în aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații procesual civile. Capacitatea de folosință a persoanei nu poate fi eliminată sau limitată, aceasta apare odată cu nașterea persoanei fizice sau înregistrarea/constituirea persoanei juridice și dispare odată cu decesul persoanei fizice sau radierea persoanei juridice. Prin urmare, existența capacității de folosință a persoanei denotă însăși existența acestei persoane ca subiect de drept. lipsa capacității de folosință denotă inexistența persoanei fizice sau juridice, respectiv și a dreptului de intentare a procesului civil. Astfel, legislația procesual civilă prevede refuzul în primirea acțiunii/cererii în cazul în care părților la proces le lipsește capacitatea de folosință.

Aceleași circumstanțe sunt valabile și în cazul procedurii privind instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare, deoarece nu poate apărea dreptul de a înainta cererea de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare în lipsa capacității de folosință a petiționarului sau a persoanei în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare.

Reieșind din prevederile art. 94 alin. (1) al Codului Civil cererea privind instituirea măsurilor de ocrotire judiciare poate fi depusă atât de către persoane fizice, cât și de autoritatea tutelară, care în principiu are personalitate juridică.

Astfel, în privința persoanelor fizice care se adresează în instanță cu cererea de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare, respectiva premisă este mereu întrunită. Iar în ce privește capacitatea procesuală de folosință a autorității tutelare, constatăm că, dat fiind specificul autorității tutelare, întrebări referitor la întrunirea respectivei premise la fel nu apar, or, aceasta fiind o autoritate publică, dispune implicit de capacitate de folosință.

Cu toate acestea, în practică pot apărea situații când respectiva premisă nu va fi întrunită. Una din aceste situații se referă la depunerea cererii de revocare a măsurii de ocrotire judiciare în privința unei persoane decedate. În această situație, judecătorul va refuza primirea cererii în baza art. 169 alin. (1) lit. e) CPC.

Concluzionând cele menționate supra, deducem că întrunirea premisei cercetate nu ridică semne de întrebare, aceasta fiind întrunită în măsura covârșitoare a cazurilor. Totodată în practică pot apărea situații când persoana în privința căreia se solicită revocarea măsurii de ocrotire judiciare nu deține capacitate de folosință.

**Dreptul persoanei de a depune cererea de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare**

Potrivit art. 94 alin. (1) al Codului Civil*, cererea de instituire a măsurii de ocrotire judiciare poate fi depusă de către:*

*a) persoana fizică în privinţa căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare;*

*b) soţul persoanei indicate la lit. a);*

*c) persoana cu care persoana indicată la lit. a) locuieşte împreună de mai mult de 3 ani;*

*d) ruda sau afinul persoanei indicate la lit. a);*

*e) mandatarul împuternicit printr-un mandat de ocrotire în viitor, indiferent dacă mandatul produce sau a încetat să producă efecte;*

*f) autoritatea tutelară.*

În ce privește cererea de reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire a măsurilor judiciare art. 95 alin. (1) și 104 alin. (4) al Codului civil prevede că, cererea de reînnoire și cererea de revocare a măsurilor de ocrotire judiciare poate fi depusă doar de persoanele stabilite la art. 94 alin. (1) Cod civil.

Cu toate acestea, referitor la revocarea măsurilor de ocrotire judiciare art. 95 alin. (2) Cod civil prevede că, *orice persoană poate sesiza autoritatea tutelară privind dispariția necesității măsurii de ocrotire judiciare. În acest caz, autoritatea tutelară este obligată, fără întârzieri nejustificate, să examineze sesizarea şi, după caz, să ceară revocarea măsurii.* Așadar, observăm că, legiuitorul moldav a prevăzut cu titlu de garanție posibilitatea persoanelor să sesizeze autoritatea tutelară referitor la dispariția necesității de menținere a

măsurii de ocrotire. Și deja autoritatea tutelară în calitate de subiect cu atribuții de depunere a cererii privind revocarea măsurii de ocrotire judiciare este obligată să solicită instanței de judecată revocarea măsurii de ocrotire aplicate.

Lista persoanelor care sunt în drept să depună cererea de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare este exhaustivă și nu poate fi supusă interpretării extensive. Prin urmare, alte persoane decât cele indicate la art. 94 alin. (1) al Codului civil nu sunt în drept de a depune cererea de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare.

În acest sens, constatăm o lacună legislativă, lacună ce ține de omisiunea includerii persoanei însărcinate cu ocrotirea (ocrotitor provizoriu, curator și tutore) în lista persoanelor care sunt în drept să depună cererea de reînnoire și cererea de revocare a măsurilor de ocrotire judiciare. Persoana însărcinată cu ocrotirea fiind cel care se ocupă nemijlocit cu ocrotirea persoanei, cunoaște cel mai bine starea persoanei și, respectiv, cunoaște cel mai bine dacă sunt întrunite temeiurile de reînnoire sau cele de revocare a măsurilor de ocrotire judiciare.

În acest sens, cu titlu *de lege ferenda*, propunem legiuitorului la art. 95 alin. (2) și art. 104 alin. (4) Cod civil să includă în calitate de persoane care sunt în drept să depună cerere de reînnoire și cerere de revocare a măsurilor de ocrotire judiciare și persoanele însărcinate cu ocrotirea.

Sub alt aspect, preîntâmpinând criticele care pot fi aduse față de această premisă, urmează a fi determinat dacă lipsa dreptului stabilit de lege pentru depunerea cererii de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare reprezintă neîntrunirea premisei de intentare a procedurii privind instituirea, reînnoirea și revocarea măsurilor de ocrotire judiciare sau reprezintă excepție a lipsei calității procesuale. Soluționarea acestei probleme are nu doar valoare teoretică, dar și practică. În dependență de soluționarea acestei probleme va depinde și soluția care va fi adoptată de către instanța de judecată.

În literatura de specialitate, calitatea procesuală, pe lângă existența unei identități între persoana reclamantului și persoana celui care este titularul dreptului subiectiv, reprezintă și îndreptățirea unei persoane fizice sau juridice de a participa la activitatea procesuală [11, p. 262]. Din aceste considerente, calitatea procesuală mai este denumită „legitimare procesuală” (*legitimatio ad causam*) [12, p. 81].

Lipsa calității procesuale se stabilește de către instanța de judecată la finalul judecății. Dacă instanța de judecată va stabili că reclamantul și pârâtul nu sunt subiecți ai raportului juridic litigios aceasta va respinge pretențiile reclamantului ca fiind neîntemeiate sau ca fiind nefondate și înaintate împotriva pârâtului necorespunzător.

Așadar, în cazul în care abordăm lipsa dreptului stabilit de lege pentru depunerea cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare ca neîntrunire a premisei de intentare a procesului, soluția instanței va fi refuzul în primirea cererii. Iar în cazul în care abordăm lipsa acestui drept ca excepție a lipsei calității procesuale, soluția instanței de judecată va fi respingerea cererii.

În ce ne privește, considerăm că depunerea cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare de către o persoană căreia îi lipsește dreptul de a depune o astfel de cerere reprezintă neîntrunirea premisei de intentare a procesului. Un prim argument în susținerea acestei poziții constă în faptul că legea în mod expres și exhaustiv stabilește persoanele care sunt în drept să intenteze procesul civil pe astfel de cauze. Astfel, primirea spre examinare a cererii depuse de o persoană care nu are acest drept contravine în mod direct normelor legale. Prin urmare, lipsa dreptului stabilit de lege, de a depune face imposibilă intentarea procesului civil. De aici deducem că situația descrisă supra se încadrează perfect în definiția premiselor expusă la începutul prezentei lucrări.

Totodată, este de menționat că art. 169 alin.(1) CPC, nu prevede în mod expres un astfel de temei de refuz în primirea cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurii de ocrotire, ca lipsa dreptului de intentare a procesului. Astfel, având în vedere lista exhaustivă a temeiurilor de refuz prevăzute de art. 169 alin. (1) CPC, sub aspect general, instanța nu va putea refuza primirea unei astfel de cererii, *per a contrario* s-ar aplica o sancțiune procesuală în afara legii, ceea ce ar reprezenta un abuz de drept din partea judecătorului.

În literatura de specialitate [13, p. 96], cu ocazia examinării altei categorii de cauze civile, și anume a cauzelor examinate în procedura de insolvabilitate, s-a invocat existența unei astfel de premise chiar și în lipsa prevederilor corespunzătoare la art. 169 alin. (1) CPC. În acest sens, autorul nominalizat a propus

includerea în Legea insolvabilității a unui temei nou de refuz în primirea cererii introductive, și anume pentru faptul când legea insolvabilității nu prevede expres dreptul persoanei de a intenta procesul. De aici deducem că în legislația în vigoare persistă situații juridice lacunare, când în mod obiectiv premisa dreptului la intentarea procesului există, iar legea nu prevede în mod expres sancțiunea neîntrunirii respectivei premise.

Sub alt aspect, însă referitor la aceeași problemă, este de menționat că depunerea cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare de către o persoană căruia legea nu-i deleagă acest drept, s-ar încadra în prevederile art. 169 alin. (1) lit. c) CPC. Astfel, dat fiind specificul cauzelor în procedura privind măsurile de ocrotire, această categorie de cauze se intentează cu un singur scop, și anume ocrotirea persoanei în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare și a intereselor acesteia. Prin urmare, constatăm că această categorie de cauze se intentează în interesul persoanei în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Această regulă rezultă din prevederile art. 12 al Convenției ONU privind persoanele cu dizabilități și art. 65 Cod Civil. În acest sens, alin. (3) teza 2 a art. 65 Cod Civil prevede că, *măsurile de ocrotire urmăresc interesul şi bunăstarea persoanei în privința căreia se instituie şi favorizează, pe cât este posibil, autonomia acesteia.*

Singura persoană din lista prevăzută la art. 94 alin. (1) Cod Civil, care înaintează cererea în interes personal, este cel prevăzut la lit. a) a acestei norme și anume persoana fizică în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare. Ceilalți subiecți prevăzuți la art. 94 alin.(1) Cod civil, înaintează cererea nu în interes personal, ci în interesul persoanei fizice în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare. În aceste circumstanțe persoana care depune cererea (cu excepția persoanei ocrotite) reprezintă un „*petiționar procesual*". Totodată, în acest sens, art. 169 alin.(1) lit. c) CPC, în mod expres prevede că cererea depusă în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor unei alte persoane, fără ca legea să le delege un astfel de drept duce la refuzul în primire a cererii de către judecător.

Această soluție este criticabilă sub aspectul statutului juridic al petiționarului în procedura specială, care presupune existența unui interes personal la petiționar. Însă această critică rezultă din amplasarea greșită a procedurii privind măsurile de ocrotire în cadrul procedurii speciale.

Cu toate acestea, în literatura de specialitate [3, 72] s-a invocat că depunerea cererii de către o persoană căreia legea nu-i deleagă acest drept duce la refuzul în primirea cererii în baza art. 169 alin.(1) lit. c) CPC.

Așadar, constatăm că premisa cercetată, datorită specificului procedurii privind instituirea, reînnoirea și revocarea măsurilor de ocrotire judiciare, este una atipică. Caracterul atipic al respectivei premise se datorează faptului că procedura privind măsurile de ocrotire, la momentul adoptării de către legiuitor, nu a fost racordată la sistemul procesual civil existent. Prin urmare caracterul atipic al premisei cercetate creează confuzii referitor la efectul neîntrunirii acesteia.

În acest sens, pentru a clarifica situația considerăm că este necesară intervenția legiuitorului. În acest sens, cu titlu *de lege ferenda* propunem suplinirea art. 302 cu un alineat nou și anume alin.(4) cu următorul conținut „*Judecătorul refuză primirea cererii de pornire a procesului privind măsurile de ocrotire în cazul în care aceasta este depusă de o persoană căreia legea nu-i deleagă dreptul adresării în judecată în acest scop*". Această modificare legislativă ar permite fundamentarea și clarificarea respectivei premise nu doar pentru cauzele de instituire, reînnoire sau modificare a măsurilor de ocrotire judiciare, ci pentru toate cauzele care se judecă în procedura privind măsurile de ocrotire. Totodată, ca soluție tranzitorie până la implementarea proiectului de lege ferenda expus supra, cererea depusă de către o persoană căreia legea nu-i deleagă acest drept urmează a fi refuzată în primirea în baza art. 169 alin.(1) lit. c) CPC.

**Inexistența unei hotărâri judecătorești irevocabile în aceeași cauză civilă**

Această premisă rezultă din regula aplicată în dreptul procesual civil privind inadmisibilitatea înaintării repetate a cauzei între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și temei [3, p.71]. Acest impediment de intentare a acțiunii rezultă din necesitatea respectării principiului autorității lucrului judeca.

Așadar, judecătorul va refuza primirea cererii, în temeiul art. 169 alin. (1) lit. b) CPC, dacă deja există o hotărâre judecătorească irevocabilă prin care s-a soluționat o cerere de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare între aceleași părți, având același obiect și bazându-se pe aceleași temeiuri.

În acest sens, urmează a fi reținut faptul că hotărârea judecătorească irevocabilă dobândește, împreună cu alte proprietăți, calitatea exclusivității. Prin urmare, examinarea unei cereri identice de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare ar conduce la o revizuire a unei hotărâri neanulate anterior în cazul inițial. Prin urmare, va putea exista situația când în privința aceleiași spețe să existe hotărâri judecătorești contradictorii [3, p. 71].

Din cele menționate *supra* constatăm că raționamentul acestei premise constă în excluderea posibilității ca asupra aceleiași situații juridice să se expună două instanțe de judecată și să existe două hotărâri judecătorești contradictorii.

Cu toate acestea, sub aspect practic, este de menționat că, existența unei hotărâri judecătorești irevocabile între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și cu același temei la faza intentării cauzei este aproape imposibil de stabilit, doar dacă această hotărâre nu este anexată de petiționar sau judecătorul din diverse surse determină că cererea este repetitivă. Însă de regulă existența unei hotărâri judecătorești irevocabile între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și cu același temei, se depistează pe parcursul examinării cauzei. În acest sens, instanța de judecată pe tot parcursul procesului va avea posibilitatea de a înceta procesul în baza art. 265 lit. b) CPC.

Totodată, dat fiind specificul cauzelor de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare, urmează a se clarifica ce se are în vedere prin sintagmele „*aceleași părți*„ și „*același obiect*”.

Sintagma „*aceleași părți*” în respectivul tip de cauze, considerăm că se referă doar la persoana în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Or, în această categorie de cauze importanță are doar persoana în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare

După cum ne-am expus supra, în această categorie de cauze importanță are doar interesul persoanei în privința căreia se solicită instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare, interesul celorlalți participanți nu este relevant pentru examinarea acestui tip de cauze. Prin urmare, identitatea petiționarului nu are relevanță pentru judecarea cauzei, important este ca petiționarul să fie unul dintre subiecții prevăzuți la art. 94 alin. (1) al Codului civil, că este el părinte, concubin sau autoritate tutelară nu este pertinent. Indiferent de identitatea petiționarului, instanța de judecată la examinarea acestui tip de cauze va examina dacă sunt instituite condițiile stabilite de lege pentru instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Prin urmare, fondul acestui tip de cauze nu ține de identitatea petiționarului, ci de întrunirea condițiilor stabilite de lege pentru instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Spre exemplu, în cazul în care există deja o hotărâre judecătorească irevocabilă, prin care s-a respins cererea de instituire a măsurilor de ocrotire judiciare, primirea spre examinare a unei cereri identice, însă depusă de un alt petiționar, va duce la examinarea repetată a fondului cauzei soluționate deja prin hotărârea judecătorească irevocabilă. Prin urmare, vom fi în prezența a două hotărâri judecătorești care soluționează aceiași cauză civilă.

Un alt exemplu relevant pentru soluționarea acestei probleme științifice este cazul când printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă este instituită o măsură de ocrotire judiciară. Astfel, instituirea unei măsuri de ocrotire judiciare exclude posibilitatea unui alt petiționar să depună cerere de instituire a măsurii de ocrotire judiciare asupra aceleiași persoane. Or, în privința aceleiași persoane nu poate fi instituite două măsuri de ocrotire judiciare.

În acest sens, considerăm că scopul primordial al petiționarului este intentarea procesului, iar după intentarea procesului, petiționarul dobândește aceiași calitate ca și ceilalți participanți prevăzuți la art. art. 94 alin. (1) al Codului civil pe care instanța de judecată este obligată să-i atragă în proces.

Prin urmare, judecătorul va refuza în primirea cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare în cazul în care există o hotărâre judecătorească irevocabilă prin care s-a examinat cauza de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare în privința aceleiași persoane, având la bază același obiect și același temei.

Referitor la sintagma „același obiect”, se are în vedere solicitarea de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare. În cazul instituirii măsurii de ocrotire judiciare, referitor la premisa cercetată, nu are importanță tipul măsurii de ocrotire judiciare solicitate.

Potrivit art. 307 alin. (3) CPC, *solicitantul poate lăsa la discreția instanței de judecată alegerea măsurii de ocrotire judiciare, indicând acest lucru în cerere*. În același sens, art. 308[11] alin. (1) CPC *permite instanței de judecată să instituie o altă măsură de ocrotire judiciară decât cea solicitată de petiționar sau de către unul dintre participanți*. Așadar, constatăm că legiuitorul în această categorie de cauze a lărgit rolul judecătorului, acesta nefiind legat de solicitările participaților.

Prin urmare, judecătorul la examinarea acestei categorii de cauze, ghidându-se de prevederile art. 12 al Convenției ONU din 13.06.2023 privind drepturile persoanelor cu dizabilități, trebuie să stabilească acea măsură de ocrotire care este proporțională stării persoanei.

În ce privește temeiul cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare, acesta se referă la totalitatea circumstanțelor de fapt și de drept pe care se întemeiază respectiva cerere. Așadar, dacă anterior a fost emisă o hotărâre irevocabilă referitoare la instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurii de ocrotire judiciare, iar petiționarul se adresează repetat cu o astfel de cerere, judecătorul trebuie să verifice amănunțit dacă noua cerere se bazează pe circumstanțe noi care nu au fost anterior cercetate de instanța de judecată. Prin urmare, când cererea se va baza pe circumstanțe care nu au fost cercetate anterior de instanța de judecată, judecătorul va primi spre examinare cererea, iar în cazul în care circumstanțele vor fi identice instanța de judecată va refuza în primirea cereri.

**Inexistența unei încheieri prin care a fost confirmată renunțarea/retragerea la cererea de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor în aceeași cauză**

Această premisă este instituită pentru a consolida unul dintre principiile fundamentale ale dreptului procesual civil, și anume principiul disponibilității, precum și pentru protecția participanților la proces de depunere a cererilor repetitive.

Renunțarea la cererea sa de către petiționar duce în conformitate cu prevederile art.265 lit. c) a CPC la încetarea procesului civil. În acest sens, considerăm că renunțarea la cerere trebuie să fie consimțită de către toți participanții (persoanele prevăzute la art. 94 alin. (1) Cod civil atrase în proces), inclusiv și persoana ocrotită. Or, după cum am menționat supra, după intentarea procesului persoanele prevăzute la art. 94 alin. (1) Cod civil atrase în proces dobândesc aceeași calitate procesuala ca și petiționarul. Totodată, dat fiind specificul acestei proceduri, considerăm că acordul persoanei ocrotite este esențial pentru renunțare la cerere. Astfel, instanța de judecată la examinarea cererii de renunțare trebuie să determine dacă încetarea procesului nu va duce la încălcarea drepturilor persoanei ocrotite. În acest sens, art. 60 alin. (5) CPC prevede în mod expres că, *instanța nu va admite renunțarea la cerere dacă prin aceasta se încalcă drepturile, libertățile şi interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului*.

Așadar, devreme ce încetarea procesului potrivit art. 266 alin. (2) CPC face imposibilă o nouă adresare în judecată a aceleași părți cu privire la același obiect și pe aceleași temeiuri, depunerea unei astfel de cereri obligă judecătorul să refuze primirea acesteia în baza art. 169 alin. (1) lit. b) CPC.

În literatura de specialitate [3, p. 72] s-a mai invocat în calitate de premisă de realizare a dreptului de intentare a respectivei categorii de cauze, existența unui interes legitim la petiționar privind instituirea măsurii de ocrotire judiciare. Această teză se bazează pe Hotărârea Plenului CSJ nr. 17 din 31.05.2004 cu privire la practica examinării de către instanţele judecătoreşti a cauzelor privind limitarea în capacitatea de exerciţiu şi declararea incapacităţii persoanei fizice, care prevedea la pct. 12 că în cererea sa petiționarul trebuie să indice scopul limitării persoanei în capacitatea de exercițiu sau declararea acesteia incapabile. Această premisă a fost criticată în mediul academic, invocându-se că interesul legitim a petiționarului nu este atât o premisă a realizării dreptului de intentare a cauzei, ci mai curând reflectă necesitatea subiectului în protecție judiciară [3, p. 72].

Odată cu adoptarea Legii nr. 66 din 13.04.2017, prin care a fost introdusă în sistemul de drept al Republicii Moldova instituția măsurilor de ocrotire și respectiv procedura privind măsurile de ocrotire, necesitatea indicării interesului legitim al petiționarului și indicarea scopului de instituire a măsurilor de ocrotire a decăzut. Scopul instituirii măsurilor de ocrotire judiciare, după cum rezultă din prevederile art. 12 al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și art. 65 Cod Civil, este ocrotirea persoanei și a intereselor acestuia. Prin urmare, observăm că, odată cu adoptarea instituției măsurilor de ocrotire, s-a

produs schimbare de paradigmă, de la ocrotirea intereselor petiționarului, la ocrotirea intereselor persoanei în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire judiciară.

Constatăm că la moment existența interesului personal al petiționarului pentru instituirea, reînnoirea sau revocarea măsurilor de ocrotire judiciare nu mai este o premisă de realizare a dreptului de intentare a procesului în respectiva categorie de cauze.

**Concluzii**

Din cele expuse *supra* deducem că problema premiselor realizării dreptului la intentarea procesului civil are un pronunțat caracter teoretic, însă cu o directă aplicabilitate practică.

Premisele dreptului la intentarea procesului pentru fiecare categorie de cauze conțin caracteristici și aspecte particulare. Astfel, pentru realizarea dreptului de intentare a cauzei de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare, trebuie să fie întrunite următoarele premise: posibilitatea legală de a examina o cerere de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare în judecată în procedură civilă; deținerea de către petiționar a capacității de folosință; existența dreptului persoanei stabilit de lege de a depune cererea de instituire, reînnoire și revocare a măsurilor de ocrotire judiciare; inexistența unei hotărâri judecătorești irevocabile în aceeași cauză civilă. Neîntrunirea a cel puțin uneia din premisele expuse supra duce la refuzul în primirea cererii de instituire, reînnoire sau revocare a măsurilor de ocrotire judiciare.

Așadar, legislația în vigoare prevede particularități specifice pentru fiecare dintre premisele exercitării dreptului de intentare a procesului în cauzele privind instituirea, reînnoirea și revocarea măsurilor de ocrotire judiciare. Particularități care țin nemijlocit de specificul și natura procedurii privind măsurile de ocrotire.

**Referințe:**

1. *Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă a Republicii Moldova*. Publicată în *Monitorul Oficial* din 07.12.2012 nr.248-251.
2. BELEI E., COJUHARI A., ș.a. *Drept Procesual Civil.* Partea Generală. Lexon-Plus. Chișinău 2014.
3. CREȚU V. *Предпосылки и условия реализации права на возбуждение дел о признании физического лица ограниченно дееспособным или недееспособным*. În *Revista Institutului Național de Justiție* nr. 1-2, 2008.
4. BELEI E., BORȘ A. ș.a. *Drept procesual civil.* Partea Generală. Chișinău: Tipografia ,,Lexon-Prim” 2016.
5. ТРЕУШНИКОВ М., ГРИШИН И., и.д. *Гражданский процесс Учебник для юридических вузов.* Новый Юрист. Москва, 1998.
6. ДАВТЯН А. Г. *Гражданское процесуальное право Германии*. Москва: Городец, 2000.
7. LEȘ I. *Tratat de drept procesual civil.* Editura ALL BECK. București 2001.
8. CIOBANU V. M. *Tratat teoretic şi practic de perocedură civilă,* vol. I, Teoria generală, Editura Naţională, Bucureşti, 1986.
9. *Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități*, adoptată la New York la 13 decembrie 2006. Ratificată prin Legea 166 din 09.07.2010. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 23.07.2010 nr. 126-128/428.
10. *Codul civil al Republicii Moldova.* Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 22-06-2002 Nr. 82-86.
11. LEȘ I. *Tratat de drept procesual civil.* Vol. 1. Universul Juridic. București 2014.
12. DUMITRAȘCU D. *Mijloace de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil.* Teză de doctor în drept. Chișinău 2022. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2022/58631/dumitru_dumitrascu_thesis.pdf
13. MACOVEI Gh. *Procedura examinării cauzelor de insolvabilitate.* Tipogr. ,,Lexon-Prim”. Chișinău 2020.

**Date despre autor:**
***Dionis BRÎNZĂ,*** doctorand, Școala doctorală, „Științe Juridice”, Universitatea de Stat din Moldova.
**ORCID**: 0000-0003-3428-5350
**E-mail:** dionis.brinza95@gmail.com

*Prezentat la 01.04.2024*